

Kartka z historii Wojskowego Instytutu Medycznego. Rozwój klinik chorób wewnętrznych od 1945 r. do powstania Instytutu Medycyny Wewnętrznej w 1974 r.

A snapshot from the history of Wojskowy Instytut Medyczny (Military Medical Institute): development of Internal Medicine Department from 1945 to the establishment of the Internal Medicine Institute in 1974.

Danuta Augustynowicz¹, Halina Rudnicka²

¹ Wydział Wsparcia i Zarządzania Projektami WIM w Warszawie; kierownik: mgr Ariadna Bednarz

² Biblioteka Naukowa, Pion Nauki WIM w Warszawie; kierownik: mgr Anna Kot

Streszczenie. Artykuł dotyczy funkcjonowania oddziałów wojskowej medycyny wewnętrznej w powojennej Warszawie. Za ramy czasowe przyjęto okres od roku 1945, w którym rozpoczęły pracę oddziały wewnętrzne w zorganizowanych w Warszawie dwóch szpitalach wojskowych: Szpitalu Okręgowym nr 1 oraz Szpitalu Ministerstwa Obrony Narodowej, do 1 listopada 1974 r., daty utworzenia Instytutu Medycyny Wewnętrznej Centrum Kształcenia Podyplomowego Wojskowej Akademii Medycznej (obecnie Wojskowy Instytut Medyczny). Kierownikami oddziałów byli wybitni lekarze klinicyści, naukowcy, a wśród nich profesorowie: Mieczysław Fejgin, Mieczysław Kędra, Dymitr Aleksandrow, Wanda Wyszacka-Aleksandrow, Zofia Wańkowicz, Sylwester Czaplicki i Andrzej Dąbrowski. Wielu z nich, jako pierwsi w kraju, wprowadzało nowoczesne metody diagnostyki i terapii. Równoległe z udzielaniem świadczeń zdrowotnych i działalnością naukową prowadzono kształcenie podyplomowe lekarzy, stomatologów oraz farmaceutów wojskowej służby zdrowia.

Słowa kluczowe: szpitale wojskowe – historia, medycyna wojskowa – historia, historia medycyny XX wieku

Abstract. The article concerns the operation of the military internal medicine departments in post-war Warsaw. The adopted time frame spans from 1945, the year when internal departments of the two Warsaw-based military hospitals, i.e. the District Hospital no. 1 and the Ministry of National Defence Hospital commenced their operation, to 1st November 1974, when the Military Medical Academy Postgraduate Training Center Internal Medicine Institute (currently the Military Medical Institute) was set up. Among the ward heads we could find outstanding clinicians, scientists, e.g. professors: Mieczysław Fejgin, Mieczysław Kędra, Dymitr Aleksandrow, Wanda Wyszacka-Aleksandrow, Zofia Wańkowicz, Sylwester Czaplicki and Andrzej Dąbrowski. Many of them were Polish pioneers in modern diagnostic and treatment methods. Along with health services and scientific activity, postgraduate training for physicians, dentists and pharmacists of the military health service was carried out.

Key words: 20th-century history of medicine, military hospitals – history, military medicine – history

Nadesłano: 18.02.2021. Przyjęto do druku: 30.03.2021

Nie zgłoszono sprzeczności interesów.

Lek. Wojsk., 2021; 99 (2): 76–85

Copyright by Wojskowy Instytut Medyczny

Adres do korespondencji

mgr Danuta Augustynowicz

Wydział Wsparcia i Zarządzania Projektami WIM

ul. Szaserów 128, 04-141 Warszawa

e-mail: daugustynowicz@wim.mil.pl

Wstęp

Instytut Medycyny Wewnętrznej powstał 1 listopada 1974 r. w ramach nowej struktury organizacyjnej Wojskowej Akademii Medycznej w Łodzi, utworzonej w 1958 r. na bazie Wojskowego Centrum Wyszkożenia Medycznego, Centralnego Szpitala Klinicznego w Łodzi i Centralnego Szpitala MON w Warszawie (obecnie WIM). Ten ostatni otrzymał wówczas nazwę 2. Centralnego Szpitala Klinicznego WAM (2. CSK WAM).

Instytut Medycyny Wewnętrznej był spadkobiercą tradycji Katedry i I Kliniki Chorób Wewnętrznych 2 CSK WAM oraz Katedry i II Kliniki Chorób Wewnętrznych.

Katedra i I Klinika Chorób Wewnętrznych 2 CSK WAM powstała w październiku 1958 r. z dwóch oddziałów wewnętrznych Centralnego Szpitala MON, prowadzonych przez wybitnych polskich naukowców i klinicystów: płk. prof. Mieczysława Fejgina (ryc. 1.) i płk. prof. Mieczysława Kędrę (ryc. 2.).

Oddziały Wewnętrzne Szpitala Ministerstwa Obrony Narodowej

Historia oddziału wewnętrznego rozpoczęła się 10 października 1945 r. w Warszawie na Koszykowej 78, gdzie rozlokowano Szpital Ministerstwa Obrony Narodowej. Pracę rozpoczęło 6 oddziałów: chirurgiczny, wewnętrzny, neurologiczny, laryngologiczny, położniczo-ginekologiczny i pododdział noworodków. Ordynatorem oddziału wewnętrznego został mjr dr med. Mieczysław Fejgin. W 1952 r. szpital przekształcono w Centralny Szpital MON, włączając do jego zadań działalność naukową. Szpital stał się kluczową placówką wojskowej służby zdrowia, zwiększono obsadę etatową, utworzono nowe stanowiska, m.in. kierowników naukowych oddziałów. Kierownictwo oddziałów wewnętrznych powierzono prof. Fejginowi, który miał ogromne zasługi w tworzeniu interny wojskowej. W 1952 r. pracę na oddziale rozpoczął doc. dr med. Mieczysław Kędra, który w 1953 r. zastąpił profesora Fejgina na stanowisku kierownika naukowego. Oddziały korzystały z dwóch nowoczesnych aparatów stanowiących wyposażenie gabinetu elektrokardiografii. Od jesieni 1954 r. wprowadzono badania balistokardiograficzne i piezoarteriograficzne, a uzyskane wyniki prof. Kędra i dr Sylwester Czaplicki (późniejszy profesor, Komendant CKP WAM) opublikowali tego samego roku w „Lekarzu Wojskowym” w pracy „Wartość sprzężonych badań elektro-, balisto- i piezoarteriograficznych w rozpoznawaniu miażdżycy”¹ [1].

¹ Kędra M., Czaplicki S. Wartość sprzężonych badań elektro-, balisto- i piezoarteriograficznych w rozpoznawaniu miażdżycy. *Lek Wojsk*, 1955; 31 (11): 1060–1072

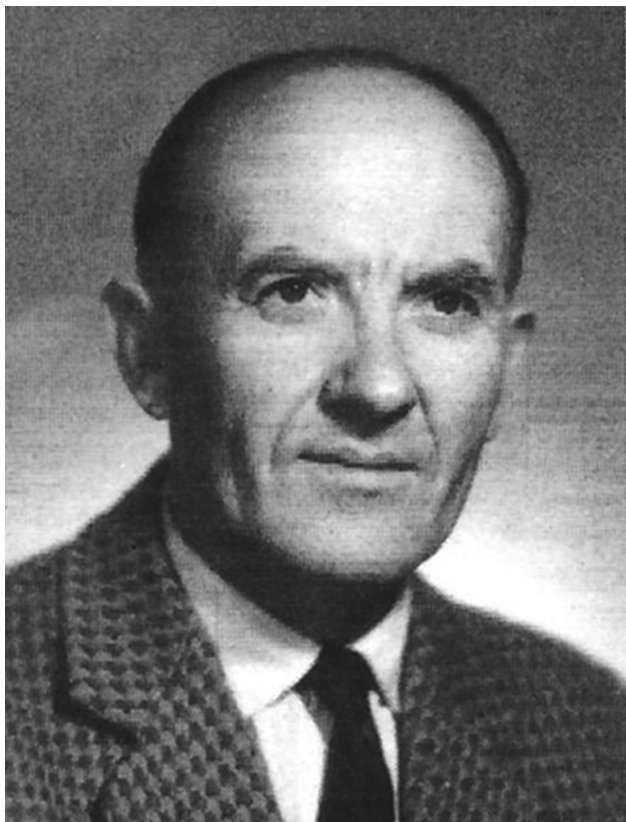
Rycina 1. Płk prof. Mieczysław Fejgin (źródło: Czaplicki S. Płk w st. spocz. prof. dr med. hab. Mieczysław Fejgin [1894–1975]. Wspomnienie pośmiertne. *Lek Wojsk*, 1975; 7: 6)

Figure 1. Col. Professor Mieczysław Fejgin (from: Czaplicki S. Płk w st. spocz. prof. dr med. hab. Mieczysław Fejgin [1894–1975]. Wspomnienie pośmiertne. *Lek Wojsk*, 1975; 7: 6)

Pod kierunkiem prof. Kędry uruchomiono pracownię analityczną, hematologiczną i gastrologiczną. Wyposażenie pracowni klinicznych dało możliwość rozszerzenia zakresu badań analityczno-hematologicznych, biochemicznych, serologicznych i bakteriologicznych. W badaniach laboratoryjnych, obok kierunku morfologicznego, położono nacisk na prowadzenie badań czynnościowych wątroby, nerek i nadnerczy [1,2].

Profil naukowo-badawczy oddziałów obejmował zagadnienia mechanizmów regulujących krążenie, zaburzeń czynnościowych serca, rozpoznawania przyczyn nadciśnienia tętniczego przy wykorzystaniu badań izotopowych układu moczowego oraz badania nad odmiedniczkowym zapaleniem nerek i zapaleniem kłębków nerkowych. Profesor Fejgin opracował własną metodę czynnościowego badania wydolności krążenia – próbę wodno-sercową Fejgina, którą opisał w pracy „Kilka uwag w sprawie istoty i interpretacji próby wodno-sercowej”, opublikowanej w 1952 r. w czasopiśmie „Polski Tygodnik Lekarski”.² W kręgu zainteresowania oddziałów znalazły się również zagadnienia dotyczące chorób nerek i żołądka, chorób reumatycznych, w tym reumatoidalnego zapalenia stawów, oraz ich leczenia. W ścisłej

² Fejgin M. Kilka uwag w sprawie istoty i interpretacji próby wodno-sercowej. *Pol Tyg Lek*, 1952; 35: 1060–1063

Rycina 2. Płk prof. Mieczysław Kędra (źródło: Markiewicz M. Nauczyciele przyszłych lekarzy. Lublin 2019: 54)

Figure 2. Col. Professor Mieczysław Kędra (from: Markiewicz M. Nauczyciele przyszłych lekarzy. Lublin 2019: 54)

współpracy z oddziałem chirurgicznym prowadzonym przez prof. Władysława Zagórskiego opracowano zagadnienie rozpoznawania i różnicowania chorób żółtaka, dwunastnicy, dróg żółciowych oraz trzustki i wskazań operacyjnych w tych schorzeniach [1,3].

Wyniki prowadzonych badań stanowiły cenny materiał do przygotowywania prac naukowych.

W 1955 r. opublikowano „Szkice kliniczne oddziału wewnętrznego Szpitala MON, 25 przypadków kazuistycznych oddziału wewnętrznego Szpitala MON z lat 1945–1955”, zebrane przez M. Fejgin³.

Katedra i I Klinika Chorób Wewnętrznych

W roku 1958, po włączeniu Centralnego Szpitala MON w struktury Wojskowej Akademii Medycznej, na bazie

³ Fejgin M, ed. Szkice kliniczne oddziału wewnętrznego Szpitala MON, 25 przypadków kazuistycznych oddziału wewnętrznego Szpitala MON z lat 1945–1955. Wydawnictwo MON, Warszawa 1955: 277

Rycina 3. Płk prof. Stanisław Bober (źródło: archiwum WIM)

Figure 3. Col. Professor Stanisław Bober (from: WIM archive)

oddziałów wewnętrznych powstała Katedra i I Klinika Chorób Wewnętrznych. Stanowisko kierownika naukowego kliniki objął płk doc. dr med. Stanisław Bober (ryc. 3.). Przed kliniką postawiono nowe zadania związane z prowadzeniem działalności naukowo-dydaktycznej.

Klinika pod nowym kierownictwem kontynuowała prace naukowe rozpoczęte przez poprzedników prof. Bobera, ale zmiana statusu jednostki wymagała podjęcia szeregu nowych działań.

Najważniejszym dokonaniem profesora było utworzenie laboratorium przyklinicznego i pracowni biochemicznej, którymi kierował dr med. i mgr inż. chemik, Dariusz Kruze, a po nim mgr Janina Iwańska. Tematem wiodącym pracowni było badanie składu i ilości aminokwasów w różnych płynach ustrojowych. W badaniach stosowano nową unikatową aparaturę dla metody dwukierunkowej chromatografii kolumnowo-bibułowej. Pracownia hematologiczna uzyskała nowoczesny mikroskop z licznymi przystawkami, pozwalającymi na przykład na wykonywanie mikrofotografii, zdjęć kinematograficznych, badania żywych hodowli na ogrzewanym stoliku, rzucanie oglądanego obrazu na ekran [4].

W kolejnych latach podjęto badania nad chorobami krwi oraz nad krwią konserwowaną. Kierownik rozbudował pracownię polikardiologiczną, utworzył i wyposażył w nowoczesną aparaturę pracownię pulmonologiczną, dzięki której podniesiono na wyższy poziom diagnostykę chorób układu oddechowego przez wprowadzenie badań czynnościowych. Na oddziale rozpoczęto stosowanie aerozoli w leczeniu chorób układu oddechowego. Nawiązano współpracę z Zakładem Radiobiologii w celu opracowania diagnostyki chorób wątroby i dróg żółciowych za pomocą izotopów [1,5].

Zorganizowano na zasadach naukowych archiwum historii choroby, które miało służyć gromadzeniu i przygotowywaniu materiału do dalszych badań naukowych, oraz własną bibliotekę oddziałową.

Prowadzenie działalności dydaktycznej stanowiło jeden z ważniejszych problemów, przed jakimi stanął kierownik kliniki, brakowało bowiem kadry przygotowanej do prowadzenia dydaktyki w zakresie dokształcania lekarzy wojskowych w chorobach wewnętrznych. W proces kształcenia Profesor włączył swoich asystentów, przydzielając każdemu z nich określony dział interny, którym miał się zajmować. Wiązało się to z koniecznością poszerzania wiedzy i umiejętności, poznawania nowych metod rozpoznawania i leczenia chorób, śledzenia piśmiennictwa. Asystenci prezentowali wiedzę z przydzielonego działu interny podczas cotygodniowych posiedzeń naukowo-klinicznych. Dało to początek drukowanych w „Lekarzu Wojskowym” przeglądów piśmiennictwa. Efektem głębszego poznania zagadnień poszczególnych dziedzin interny były liczne prace lekarzy kliniki opublikowane w czasopismach naukowych, a także prace doktorskie i uzyskane stopnie naukowe. Od 1959 r. organizowano trzymiesięczne kursy doskonalenia z zakresu chorób wewnętrznych dla lekarzy internistów, ponadto z zakresu medycyny ogólnej, hematologii i kardiologii. W 1966 r. prof. Bober w artykule opublikowanym w „Lekarzu Wojskowym” podał: „(...) przeprowadzono dotychczas 13 trzymiesięcznych kursów doskonalenia, w tym 10 z zakresu ogólnej interny, 1 kardiologiczny, 1 elektrokardiograficzny dla chirurgów; poza tym przeprowadzono 6 kursów dla lekarzy stażystów, trwających po 6 miesięcy” [1].

25 lekarzy uzyskało stopień naukowy doktora.

Klinika obejmowała dwa Oddziały Wewnętrzne, których ordynatorami byli: doc. dr med. Bolesław Złotnicki (odszedł z Kliniki 15.05.1959 r.), płk doc. dr med. Aleksander Dawidowicz (do 8.06.1963 r.), zastąpił go lek. Eugeniusz Kisieliński (do 1966 r.), płk dr med. Konstanty Jacyna (do 1.07.1964 r.) oraz lek. Zdzisław Tyszkiewicz (do 2.01.1967 r.).

Zastępcą ordynatora do dnia reorganizacji Kliniki w 1964 r. był ppłk dr med. Sylwester Czaplicki. Stanowisko adiunkta zajmowali: Romuald Dąbrowa, Jan Jaranowski, Dariusz Kruze, asystentami byli: Hanna Barańska-Pawłowska, Andrzej Dąbrowski, Jerzy Farner, Jan Gietka, Januariusz Jarczewski, Dionizy Juska, Krzysztof Konopka, Zenon Krzakowski, Dorota Kuźmińska, Henryk Miśkiewicz, Helena Najmowicz, Zenon Okrzeja, Włodzimierz Rogatko, Ewa Skrzypczyk-Sulimowicz oraz mgr Janina Iwańska, mgr Danuta Zimniak i mgr Ewa Zadrożyńska. Klinikę wspierali lekarze-wolontariusze.

Pracownią Polikardiograficzną kierował ppłk dr med. Sylwester Czaplicki, a od 1964 dr. med. Andrzej Dąbrowski, Pracownią Hematologiczną zarządzał płk dr med. Jan Jaranowski.

Od roku 1962 zorganizowano przy Poliklinice gabinety specjalistyczne chorób wewnętrznych prowadzone przez lekarzy kliniki: kardiologiczny, nefrologiczny, reumatologiczny, endokrynologiczny, gastrologiczny

oraz hematologiczny. Klinika była organizatorem również Ośrodka Kardiologicznego w Sanatorium Wojskowym w Ciechocinku, liczącym 15 łóżek, przeznaczonego przede wszystkim dla chorych po zawale serca. Ośrodek stał się dodatkową bazą naukową [5,6].

Po reorganizacji 2. CSK MON w 1964 r., będącej następstwem powstania nowych budynków Szpitala przy ul. Szaserów 128 w Warszawie jako głównej siedziby, z ul. Koszykowej przeniesiono znaczną część klinik i zakładów, włączono również 1. Wojskowy Szpital Okręgowy w Warszawie. Zespół szpitalny przy ul. Koszykowej 78 zachowano jako Filię 2. CSK WAM. W składzie Katedry i I Kliniki Chorób Wewnętrznych pozostał jeden oddział, którego ordynatorem został płk dr med. Eugeniusz Kisieliński, a po jego śmierci płk dr med. Zdzisław Tyszkiewicz. Na Szaserów 128 utworzono Katedrę i II Klinikę Chorób Wewnętrznych pod kierownictwem płk. (późniejszego generała, komendanta Instytutu) prof. zwyczaj. dr. med. Dymitra Aleksandrowa (ryc. 4.).

Historia Katedry i I Kliniki Chorób Wewnętrznych na stałe związana jest z osobą prof. Stanisława Bobera. Zmarł 7 czerwca 1970 r. wskutek nieuleczalnej wówczas choroby serca. Zarządzeniem Szefa Sztabu Generalnego WP z 20.09.1971 r. Katedra i I Klinika Chorób Wewnętrznych została przemianowana na V Klinikę Oddział Chorób Wewnętrznych Instytutu Kształcenia Podyplomowego i przeniesiona do kompleksu budynków mieszczących się przy ul. Szaserów 128. Kierownictwo objął płk doc. dr hab. med. Zdzisław Tyszkiewicz. W roku 1974 klinika została włączona w struktury Instytutu Medycyny Wewnętrznej.

Dorobek publikacyjny kliniki od roku 1958 zebrał prof. Bober w specjalnym wydawnictwie pt. „Bibliografia prac zespołu naukowego i współpracowników Katedry i I Kliniki Chorób Wewnętrznych 2 Centralnego Szpitala Klinicznego WAM w Warszawie wykonanych od października 1958 do września 1964 roku”, które ukazało się w 1965 r. Bibliografia zawierała 321 pozycji bibliograficznych, w tym 227 artykułów. W publikacji podsumowującej rozwój kliniki w latach 1958–1967 podał liczbę 317 artykułów, które ukazały się w czasopismach lekarskich, m.in. w „Polskim Tygodniku Lekarskim”, „Wiadomościach Lekarskich”, „Reumatologii Polskiej”, „Biuletynie Informacyjnym” i „Lekarzu Wojskowym”. W rozdziale zawierającym dane o wydawnictwach książkowych wymieniono 26 pozycji, w tym:

- Bober S, Grzęda W, Krotkiewski A, Namysłowska I. Uboczne działanie antybiotyków. PZWL, Warszawa 1961,
- Dawidowicz A. O chorobach tarczycy. PZWL, Warszawa 1960,
- Bober S. Elektrokardiografia praktyczna. PZWL, Warszawa 1962,
- Bober S., Czaplicki S. Graficzne metody badania układu krążenia. PZWL, Warszawa 1963.

Rycina 4. Gen. bryg. prof. Dymitr Aleksandrow (źródło: archiwum WIM)
Figure 4. Brig. Gen. Professor Dymitr Aleksandrow (from: WIM archive)

Oddziały wewnętrzne 1. Wojskowego Szpitala Okręgowego w Warszawie

Szpital Okręgowy nr 1 (w 1947 r. przemianowany na 1. Wojskowy Szpital Okręgowy) został utworzony jeszcze podczas trwania działań wojennych. 6 lutego 1945 r. wydano rozkaz utworzenia 6 szpitali okręgowych i jako siedzibę jednego z nich wskazano Warszawę. Szpital rozlokowano w budynkach dawnej Szkoły Pielęgniarskiej przy ul. Koszykowej, ale w związku z decyzją o organizacji drugiego szpitala przeznaczonego dla oficerów został przeniesiony do budynków przy ul. Nowowiejskiej. 28 kwietnia rozpoczął pracę oddział wewnętrzny pod kierownictwem mjr. lek. Józefa Willocha [7].

W latach 1945–1964 w 1 WSO funkcjonowały 2 oddziały wewnętrzne oraz oddział obserwacyjny, który z czasem zaczął pełnić również rolę oddziału zakaźnego dla wirusowego zapalenia wątroby. W pierwszym dziesięcioleciu istnienia działał również oddział gruźlicy płuc.

W latach 1945–1964 ordynatorami byli m.in.: płk prof. Andrzej Himmel, płk prof. Stanisław Bober, płk lek. Edward Górka, płk lek. Michał Latkowski i płk

lek. Bolesław Syrocki. Stanowisko kierownika naukowego od 1958 r. pełnił płk dr med. Zbigniew Psarski, późniejszy docent – kierownik IV Kliniki Chorób Wewnętrznych. Codzienną pracę kliniczną wspierał prof. Walenty Hartwig, internista, endokrynolog, który był zatrudniony jako stały konsultant, natomiast konsultantem doradczym w przypadkach chorób zakaźnych był prof. Bertold Kassur [1]. Po zmianach organizacyjnych znaczna część kadry znalazła się w zespole Katedry i II Kliniki Chorób Wewnętrznych.

Katedra i II Klinika Chorób Wewnętrznych

Katedra i II Klinika Chorób Wewnętrznych rozpoczęła działalność już 21 września 1964 r.

W skład kliniki weszły cztery Oddziały Kliniczne, których ordynatorami zostali późniejsi profesorowie, kierownicy klinik:

- I Oddział – doc. dr hab. med. Wanda Wyszacka-Aleksandrow (ryc. 5.),
- II Oddział – płk dr med. Konstanty Jacyna (ryc. 6.),
- III oddział – płk dr med. Sylwester Czaplicki (ryc. 7.),
- IV Oddział – płk dr med. Zbigniew Psarski (ryc. 8.).

Jeszcze w tym samym roku klinika uruchomiła w Przychodni przyszpitalnej 6 gabinetów specjalistycznych: reumatologiczny, kardiologiczny, gastrologiczny, pulmonologiczny, endokrynologiczny i chorób tropikalnych.

Klinika prowadziła badania związane z diagnostyką i terapią stanów ostrego zagrożenia życia, powstałych z przyczyn internistycznych, patogenezą i profilaktyką zawału serca oraz diagnostyką usuwalnych przyczyn nadciśnienia tętniczego. Inne zagadnienia wchodzące w zakres zainteresowań dotyczyły schorzeń trzustki, przyczyn i przebiegu choroby wrzodowej u kadry oficerskiej oraz etiologii zapaleń płuc u żołnierzy służby zasadniczej.

Działalność kliniki zarówno naukową, jak i kliniczną wspierały własne pracownie: biochemii klinicznej, kardiometryczna, oddechowa, gastrologiczna, ośrodek cewnikowania serca (współpracujący z Zakładem Radiologii) oraz ośrodek intensywnej opieki internistycznej i oddechowej. Istotny postęp dotyczył dializoterapii, intensywnej terapii internistycznej oraz kardiologii interwencyjnej [8].

W roku 1965 na I Oddziale Chorób Wewnętrznych rozpoczęto 3 nowatorskie, w ówczesnym czasie, kierunki pracy.

- Kpt lek. Antoni Marciniak wykonał pierwsze cewnikowanie serca. Przez 27 kolejnych lat klinika wykonywała cewnikowanie serca we współpracy z Ośrodkiem Naczyniowym Zakładu Radiologii. Wieoletnia współpraca obu ośrodków dała możliwość

Rycina 5. Prof. Wanda Wyszacka-Aleksandrow (źródło: archiwum WIM)

Figure 5. Prof Wanda Wyszacka-Aleksandrow (from: WIM archive)

przygotowywania chorych do leczenia operacyjnego wad serca.

- Zofia Wańkiewicz – obecnie profesor, wieloletni kierownik Kliniki Chorób Wewnętrznych i Nefrologii, wykonała pierwszą dializę otrzewnową, co dało początek tworzeniu ośrodka nefrologicznego. Na I Oddziale przystosowano do potrzeb dializacyjnych nieduże pomieszczenie laboratoryjne, a 23.10.1969 r. rozpoczął działalność Ośrodek Dializ pod kierunkiem Zofii Wańkiewicz. Ze względu na ograniczoną produkcję przemysłową płynów do dializy otrzewnowej podjęto wspólne działania z Arkadiuszem Biernackim i Zdzisławem Gałeckim z Zakładu Farmacji Stosowanej i w latach 1968–1970 prowadzono wewnątrzszpitalną produkcję płynów i koncentratów o zmodyfikowanym składzie na potrzeby intensywnej terapii internistycznej, ale również coraz częściej chorych z przewlekłą niewydolnością nerek (PNN). Na oddziale utworzono tzw. zespół dializacyjny, w skład którego oprócz prof. Wańkiewicz wchodził kpt lek. Janusz

Rycina 6. Plk dr hab. med. Konstanty Jacyna (źródło: archiwum WIM)

Figure 6. Col. Konstanty Jacyna, MD, PhD (from: WIM archive)

Ziemka (do 1973 r.). W 1968 r. uzyskano do prowadzenia hemodializy sztuczną nerkę AUE (NRD) [9,10].

- Rozpoczął pracę pięciolóżkowy Ośrodek Intensywnej Opieki Internistycznej w stanach zagrożenia życia, kierowany przez dr. med. Andrzeja Dyduzyńskiego (wkrótce profesora), jeden z pierwszych w kraju i przez wiele następnych lat jedyny w prawobrzeżnej Warszawie. Wykonano w nim pierwszą kardiowersję elektryczną i pierwszą skuteczną reanimację, a w roku następnym po raz pierwszy uratowano chorego poprzez zastosowanie sztucznej stymulacji endokawitarnej. W pierwszych latach działalności ośrodka, oprócz ściśle kardiologicznych, leczeni byli chorzy ze wszystkimi innymi ostrymi stanami zagrożenia. Zebrane wówczas doświadczenia pozwoliły prof. Dymitrowi Aleksandrowowi i doc. Wandzie Wyszackiej-Aleksandrow na napisanie podręcznika pt. „Intensywna terapia internistyczna”, która przez wiele lat była „Biblią” dla wszystkich lekarzy zajmujących się chorymi w stanie zagrożenia życia [1,10,11]. Oddział od początku uzyskał profil kardiologiczny i to zarówno w swojej działalności klinicznej, jak i naukowej.

Rycina 7. Płk prof. Sylwester Czaplicki (źródło: archiwum WIM)
Figure 7. Col. Professor Sylwester Czaplicki (from: WIM archive)

Na szczególne wyróżnienie zasługują prace związane ze świeżym zawałem serca, zaburzeniami rytmu i wstrząsem sercowopochodnym. Liczne prace o dużym znaczeniu praktycznym obejmowały zagadnienia z dziedziny intensywnej opieki kardiologicznej, które miały swoje źródło w świetnie zorganizowanym Ośrodku Intensywnej Opieki Internistycznej kierowanym przez lek. Andrzeja Dydużyńskiego.

W klinice wprowadzono niestosowane uprzednio metody diagnostyczne:

- teleelektrokardiografię,
- długotrwały ciągły zapis magnetofonowy EKG,
- gazometrię we krwi tętniczej i kapilarnej,
- diagnostykę izoenzymatyczną, spirometryczną i kapnograficzną,
- diagnostykę usuwalnych przyczyn nadciśnienia.

Z oddziałem związani byli m.in.: prof. dr hab. med. Aleksander Michajlik, dr med. Piotr Borkowski, płk dr hab. med. Zdzisław Dobrzański, dr med. Anna Aleksandrowicz, dr med. Maria Prosińska-Kibler i dr med. Andrzej Wiernikowski [11-15].

Rycina 8. Płk dr hab. med. Zbigniew Psarski (źródło: archiwum WIM)
Figure 8. Col. Zbigniew Psarski, MD, PhD (from: WIM archive)

Działalność II Oddziału Wewnętrznego była sprofilowana w większości na problemy chorób płuc. Oddział został wyposażony w aparat do badań czynnościowych oddychania oraz zestaw do nakłuć jamy opłucnej. Równoległe pacjentami oddziału byli chorzy na cukrzycę oraz z zaburzeniami endokrynologicznymi, a zwłaszcza tyreologicznymi.

W składzie zespołu lekarskiego byli m.in.: Hanna Barańska, Edward Dąbrowski, ppłk Jerzy Farner, ppłk dr med. Henryk Miśkiewicz, Anna Frank-Piskorska, por. Tadeusz Koczorowski, kpt. Zbigniew Wąsek (w latach 1984–1989 kierownik II Kliniki Chorób Wewnętrznych), mjr Tadeusz Rybacki i por. Tadeusz Płusa (od 1973 r., przyszły profesor, wieloletni kierownik II Kliniki Chorób Wewnętrznych i Pulmonologii) [16].

Przedmiotem zainteresowania III Oddziału Wewnętrznego były: kardiologia zachowawcza, reumatologia i hematologia. Na oddziale pracowali m.in. kardiolicy: płk dr med. Antoni Marciniak, kpt. Janusz Kaczorowski, reumatolicy: płk prof. dr hab. med. Jan Gietka, płk doc. dr hab. med. Zenon Krzakowski, hematolicy: ppłk dr med. Dorota Kuźmińska, kpt. lek. Kazimierz Sufek

Ilość lekarzy wg specjalności	1964 r.				1965 r.				1966 r.				1967 r.				
	nazwa specjalności	wg etatu	w danej spec.			wg etatu	w danej spec.			wg etatu	w danej spec.			wg etatu	w danej spec.		
			do 5 lat	od 5–10 lat	powyżej 10 lat		do 5 lat	od 5–10 lat	powyżej 10 lat		do 5 lat	od 5–10 lat	powyżej 10 lat		do 5 lat	od 5–10 lat	powyżej 10 lat
✓ 1. Chirurgów ogólnych	27	3	8	12	31	6	6	18	30	14	4	14	25	6	3	14	
✓ 2. Chirurgów urazowych	16	2	5	3	19	1	1	6	22	9	2	8	22	8	2	10	
✓ 3. Urologów	5	2	2	1	5	1	1	4	3	1	1	4	5	1	1	4	
✓ 4. Neurochirurgów	6	1	1	2	2	1	1	2	2	2	1	1	3	3	1	1	
✓ 5. Stomatologów	45	2	12	24	6	6	32	50	9	8	1	39	50	7	6	35	
✓ 6. Internistów	57	7	11	31	65	11	11	32	71	34	5	38	73	27	8	34	
7. Fizjologów	11	1	2	5	17	6	3	8	14	8	1	5	13	6	1	5	
✓ 8. Neurologów	11	1	5	5	11	2	2	6	12	5	3	3	13	6	1	4	
✓ 9. Dermatologów	13	3	6	4	14	3	4	7	15	6	2	8	14	3	3	8	
✓ 10. Laryngologów	17	2	3	4	12	6	1	4	13	4	1	3	13	4	3	3	
✓ 11. Okulistów	17	2	6	8	21	2	5	3	14	5	3	12	18	5	4	14	
✓ 12. Ginekologów	17	2	6	8	21	2	5	3	14	5	3	12	18	5	4	14	
✓ 13. Pediatriów	30	7	10	11	29	2	8	18	32	5	3	7	34	13	8	12	
✓ 14. Psychiatrów	2	1	2	1	4	1	1	1	3	1	1	1	4	1	1	1	
✓ 15. Fizjoterapeutów	5	1	1	3	4	2	1	2	5	3	1	1	4	1	1	1	
✓ 16. Rentgenologów	20	4	2	12	21	4	4	11	22	8	3	2	20	7	1	12	
✓ 17. Lek. laborantów	25	3	10	8	25	10	8	6	25	10	7	5	24	11	3	10	
✓ 18. Anatomopatologów	8	2	2	3	10	4	1	3	12	4	5	2	9	3	2	3	
19. Lekarzy dent.	17	4	7	11	11	4	1	5	12	4	4	3	10	3	2	4	
✓ 20. Innych lekarzy	31	3	7	13	42	2	16	18	32	20	3	16	38	11	5	17	
✓ 21. Farmaceutów	49	1	20	25	54	6	6	41	56	20	5	16	50	14	5	30	
✓ 22. Techników rentgen.	28	11	10	7	39	20	10	8	39	23	8	27	41	22	12	8	
✓ 23. Laborantów	19	21	35	22	33	42	24	11	33	45	19	17	93	35	14	24	
✓ 24. Pielęgniarek dypl.	426	200	170	53	499	184	193	110	515	284	48	180	522	257	97	194	
25. Pielęgniarek młodszych	2	2	2	1	2	1	1	1	2	1	1	1	2	1	1	1	
✓ 26. Faszowaczy aptecznych	2	1	1	1	2	1	1	1	2	1	1	1	2	1	1	1	
✓ 27. Innych prac. medycznych	21	17	4	119	53	36	24	79	40	20	17	89	38	8	37		

Rycina 9. Wykaz lekarzy zatrudnionych w 2. CSKWAM w latach 1965–1967 (źródło: Metryka Zakładu, s. 22)

 Figure 9. List of physicians employed in 2nd CSKWAM 1965–1967 (from: the Center Register, p. 22)

(obecnie profesor, wieloletni kierownik Kliniki Chorób Wewnętrznych i Hematologii) [17].

Główny obszar działania IV Oddziału Wewnętrznego obejmował zagadnienia związane z diagnostyką i leczeniem chorób układu pokarmowego, chorób trzustki, wątroby i dróg żółciowych. W 1973 r. doc. dr hab. med. Tadeusz Grabowski zorganizował pierwszą w wojskowej służbie zdrowia nieetatową pracownię endoskopową, która zapoczątkowała stosowanie endoskopii w wojsku. W pracowni zostało przeszkolonych kilkunastu lekarzy. Również w 1973 r. doktor Zaborowski w asyście doc. Grabowskiego wykonał pierwsze ślepe naktucie wątroby. Oddział współpracował z pptk. dr. med. Tadeuszem Kulisiewiczem z Poradni Zdrowia Psychicznego w leczeniu niektórych uzależnień. Zespół oddziału stanowili m.in.: kpt. lek. Stanisław Dziwiński, pptk lek. Kazimierz Nowak, dr med. Alicja Piotrowska, od 1972 r. por. lek. Piotr Zaborowski (przyszły profesor, kierownik Kliniki Chorób Wewnętrznych i Gastroenterologii) [18].

Dorobek naukowy Oddziałów Wewnętrznych zarejestrowany w bazie „Bibliografia Publikacji Pracowników Wojskowego Instytutu Medycznego” obejmuje 572 pozycje bibliograficzne, w tym 376 prac upowszechniono w polskich czasopismach medycznych, m.in. „Polskim Tygodniku Lekarskim”, „Wiadomościach Lekarskich”, „Reumatologii Polskiej”, „Polish Medical Journal”,

„Kardiologii Polskiej” i „Lekarzu Wojskowym”; 11 monografii, m.in.:

- Aleksandrow D, Michajlik A. Jak ustrzec się choroby wieńcowej i zawału serca: Materiały dla kadry zawodowej WP. Zarz. Propagandy GZP WP, Warszawa 1967 (109 s.),
- Toth Z, Dobrzański Z. Zastosowanie izotopów promieniotwórczych w badaniach wątroby. Ośr. Inf. Energii Jądrowej, Warszawa 1967 (76 s.),
- Aleksandrow D, Wyszacka-Aleksandrow W. Postępowanie w nagłych przypadkach internistycznych. PZWL, Warszawa 1967: [1], VI–X (201 s. – książka miała kilka kolejnych wydań),
- Aleksandrow D, Wyszacka W. Rozpoznawanie chorób. PZWL, Warszawa 1970 (352 s.),
- Aleksandrow D, Michajlik A. Jak ustrzec się choroby wieńcowej i zawału serca. PZWL, Warszawa 1970 [6] (110 s.).

Wyniki prac naukowych realizowanych w ramach oddziałów często stanowiły materiał badawczy do przyszłych rozpraw doktorskich i habilitacyjnych kadry zatrudnionej na poszczególnych oddziałach.

Katedra i II Klinika Chorób Wewnętrznych od chwili utworzenia prowadziła działalność szkoleniową. Zadanie to realizowała poprzez organizację kursów doskonalących, szkolenie podyplomowych absolwentów WAM

Nazwa sprzętu	Ilość aparatów, przyrządów i instrumentów w liczniku zdalnych do użytku, w mianowniku – niezdatnych do użytku									
	1964 r.	1965 r.	1966 r.	1967 r.	1968 r.	1969 r.	1970 r.	1971 r.	1972 r.	1973 r.
III. Narzędzia i przyrządy dla oddziałów chorób wewnętrznych	15	17	18	18	20	19*	20	20	20	20
1. Elektrokardiograf	3	3	7	11	13	18	18	19	19	21
2. Elektrokardiograf walizkowy	6	6	6	6	6	10	10	10	10	10
3. Elektrokardioskop	3	3	3	3	3	3	3	3	3	1
4. Przyrząd do badania przemiany materii	3	3	3	2	2	2	2	2	—	2
5. Przyrząd Jacobacusa do przepalania zrostów opłucnowych kompl.	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
6. Elektroencefalograf										
7. Przyrząd do elektrowstrząsów										
IV. Narzędzia i przyrządy okulistyczne										
1. Adaptometr	3	5	5	5	5	5	6	6	6	6
2. Lampa szczelinowa z mikroskopem (biomikroskop)	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
3. Szklka do sktiaskopii (komplet wspólnie oprawionych szkieł, skupiających i rozpraszających) — drabinki do sktiaskopii	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
5. Oftalmodynamometr Baillarda	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3
6. Oftalmometr Javala	4	4	4	4	4	4	4	4	4	6
7. Komplet szkieł próbnych w kasetach do doborzenia okularów										
V. Narzędzia i przyrządy ginekologiczno-położnicze	18	18	19	20	20	20	20	20	21	21
1. Stół ginekologiczny										
2. Stół ginekologiczny składany										
VI. Narzędzia i przyrządy uszno-gardlane	6	6	6	6	5	5	3	4	5	5
1. Audiometr	26	26	31	31	31	31	31	31	36	37
2. Fotel laryngologiczny	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3
3. Fotel laryngologiczny składany	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10
4. Krzesło obrotowe Barany'ego do badania równowagi (błędniaka)										
5. Stroiki (kamertony) Hartmanna kompl.										

Rycina 10. Wykaz narzędzi i przyrządów dla oddziałów chorób wewnętrznych w latach 1964–1967 (źródło: Metryka Zakładu, s. 18)

Figure 10. List of instruments and devices for internal medicine departments 1964–1967 (from: the Center Register, p. 18)

oraz lekarzy wojskowych, organizowała także szkolenia w terenie na sesjach wyjazdowych.

W lipcu 1967 r., gdy zadania Studium Doskonalenia i Specjalizacji WAM w Łodzi przejął Instytut Kształcenia Podyplomowego WAM z 2. CSK WAM (przekształcony 2CSK WAM), również klinika znacznie rozszerzyła zakres kształcenia podyplomowego w odniesieniu do lekarzy, stomatologów i farmaceutów wojskowej służby zdrowia.

Klinika organizowała dwuletnie staże podyplomowe i 3-miesięczne kursy przedegzaminacyjne dla specjalizantów oraz krótkie kursy tematyczne.

Profesor Dymitr Aleksandrow artykuł o kształceniu podyplomowym, który ukazał się w 1971 r., rozpoczął następująco: „Medycyna jest zawodem, wymagającym od swoich adeptów nieustającej nauki (...). Przy dzisiejszym tempie rozwoju nauk lekarskich absolwent, któryby przestał się uczyć, już w parę lat po dyplomie znajdzie się poza nurtem współczesności, a po 10 latach stanie się żalosnym anachronizmem, niezdatnym do niesienia komukolwiek skutecznej pomocy” [19]. Profesor

przywiązywał dużą wagę zarówno do działalności naukowo-badawczej, jak i kształcenia nowej kadry oraz podnoszenia wiedzy i umiejętności.

Jedną z głównych form szkolenia były krótkotrwałe kursy dla lekarzy delegowanych z kraju do instytutu, odbywające się w systemie ciągłym, pozwalające na stały kontakt z instytutem. Taka forma uczestniczenia w szkoleniu pozwalała kursantom korzystać z doświadczenia lekarzy zatrudnionych w IKP WAM, konsultować trudne przypadki, zapoznać się z nowymi metodami diagnostyki i terapii w oparciu o nowe narzędzia i zdobycze nauki.

Utworzenie Instytutu Medycyny Wewnętrznej

W roku 1974 r. rozkazem Zastępcy Szefa Sztabu Generalnego WP z dnia 2 sierpnia Instytut Kształcenia Podyplomowego WAM przemianowano na Centrum Kształcenia Podyplomowego WAM. W obowiązkach centrum

znalazły się te same co poprzednio zadania: w zakresie specjalistycznych świadczeń medycznych, pełnienie roli wiodącego w wojsku ośrodka konsultacyjnego oraz podstawowej bazy do specjalizacji i rozwoju naukowego kadr medycznych. Obowiązkiem CKP WAM było też m.in. prowadzenie pracy badawczej o charakterze wdrożeniowym w ramach planu naukowego resortu MON. Zmieniła się struktura centrum, powstały cztery instytuty, samodzielne kliniki, kolejne zakłady i pracownie.

Oddziały Wewnętrzne, zamienione na odpowiednio sprofilowane Kliniki Chorób Wewnętrznych, weszły w skład Instytutu Medycyny Wewnętrznej. Struktura organizacyjna Instytutu przedstawiała się następująco:

- Kierownik Instytutu – gen. bryg. prof. dr hab. med. Dymitr Aleksandrow,
- I Klinika Chorób Wewnętrznych, kierownik prof. dr hab. med. Wanda Wyszacka-Aleksandrow,
- II Klinika Chorób Wewnętrznych, kierownik płk dr hab. med. Konstanty Jacyna,
- III Klinika Chorób Wewnętrznych, kierownik płk prof. dr hab. med. Sylwester Czaplicki,
- IV Klinika Chorób Wewnętrznych, kierownik płk dr med. Zbigniew Psarski,
- V Klinika Chorób Wewnętrznych, kierownik płk dr hab. med. Zdzisław Tyszkiewicz.

Do instytutu włączono również Klinikę Chorób Zakaźnych, kierownik płk dr hab. med. Zdzisław Dobrzański.

Rozpoczął się okres działalności szpitala, który zapisał się w historii naszej instytucji szczególnie pozytywnie. Był to czas rozwoju wielu specjalności lekarskich, wprowadzania wysokospecjalistycznego sprzętu, organizowania profilowanych klinik, intensywnego kształcenia i szkolenia kadr. Historia tego okresu godna jest niejednej publikacji.

Piśmiennictwo

1. Bober S. Działalność usługowa, dydaktyczna i naukowa Szpitala w zakresie specjalności niezabiegowych. *Lek Wojsk*, 1966; (1): 16–25
2. Bogusławski 10 lat pracy Centralnego Szpitala Ministerstwa Obrony Narodowej. *Lek Wojsk*, 1955; (11): 1948
3. Bogusławski S. Zarys rozwoju 2 Centralnego Szpitala Klinicznego WAM. *Biul WAM*, 1963; VI (2 z. Jubileuszowy): 19
4. Jesionowski M, Cz. Pótorak Cz, J. Kozory J, eds. Kronika 2 Centralnego Szpitala Klinicznego WAM za okres 1945–1970. Warszawa [maszynopis]: [nlb.] 4–5
5. Bober S. Katedra i Klinika Chorób Wewnętrznych IKP. *Biul WAM*, 1968; 11 (1): 78–79
6. Bober S. Zarys rozwoju Katedry i 1 Kliniki Chorób Wewnętrznych 2 Centralnego Szpitala Klinicznego W.A.M. w latach 1958–1967. Warszawa [b.n.] 1968 (99 s. maszyn. powiel.)
7. Korabowicz J. Tradycje historyczne 1 Wojskowego Szpitala Okręgowego. *Lek Wojsk*, 1959; 35 (5): 485–486
8. Aleksandrow D. Katedra i II Klinika Chorób Wewnętrznych IKP. *Biul. WAM*, 1968; 11 (1): 80
9. Biernacki A, Galecki Z, Wańkowicz Z. Osiągnięcia Centrum Kształcenia Podyplomowego WAM im. gen. dyw. B. Szareckiego w Warszawie w zakresie metod produkcji płynów stosowanych w dializoterapii w warunkach stacjonarnych i polowych. *Lek Wojsk*, 1983; 59 (5/6): 277–281
10. Wańkowicz Z. Pożegnanie z Kliniką. *Lek Wojsk*, 2010; 88 (2): 204–212
11. Krupienicz A, Adamus J. Historia Kliniki Kardiologii Instytutu Medycyny Wewnętrznej. *Lek Wojsk*, 1995; 71 (supl. 3): 27–29
12. Aleksandrow D, Aleksandrow W, Dyduszyński A. Ośrodek intensywnej opieki internistycznej (doświadczenia pierwszego roku pracy). *Pol Tyg Lek*, 1967; 22 (28): 1057–1059
13. Aleksandrow W, Dyduszyński A. Organizacja i zadania oddziału intensywnego leczenia w nowoczesnym szpitalu. *Probl Lek*, 1968; 7 (1): 181–184
14. Aleksandrow D, Aleksandrow W, Dyduszyński A. Intensywna opieka w leczeniu świeżego zawału serca. *Pol Arch Med Wewn*, 1969; 42 (5): 725–729
15. Aleksandrow D. Katedra i II Klinika Chorób Wewnętrznych IKP. *Biul WAM*, 1968; 11 (1): 80
16. Plusa T. 55 lat Kliniki Chorób Wewnętrznych, Pneumonologii i Alergologii CSK MON Wojskowego Instytutu Medycznego. *MEDPRESS*, Warszawa 2012: 20–21
17. Tłustołowicz W, Cholewa M. Klinika Chorób Wewnętrznych i Kardiologii. *Lek Wojsk*, 1995; 71 (supl. 3): 32
18. Zaborowski P. Rys historyczny Kliniki Chorób Wewnętrznych i Gastroenterologii. *Lek Wojsk*, 1995; 71 (supl. 3): 35–36
19. Aleksandrow D. Problemy kształcenia podyplomowego. *Lek Wojsk*, 1971; 47 (5): 409